

Narrative fortællinger

i arbejdet med børns identitetsdannelse

Pædagogikprøven - september 2011

Eksamensspørgsmål 4:

Identitetsdannelse i samspil med institutionelle rammer

Navn: Camilla Pam Larsen

Studienummer: GEN08618

Årgang: 080 (Pædagoguddannelsen København)

Vejleder: Jens Willer

Sider: 10 – anslag: 14.396

I henhold til bekendtgørelse om prøver og eksamen i erhvervsrettede uddannelser nr. 1016 af 24.08.2010, § 19 stk. 6, bekræfter undertegnede eksaminand med underskrift, at besvarelsen er udfærdiget uden uretmæssig hjælp jf. stk 1 og 2

Underskrift: _____

Indholdsfortegnelse

1 Indledning	3
1.1 Problemformulering	3
1.2 Afgrænsning	4
1.3 Metode/disposition	4
2 Teori	4
2.1 Identitet	4
2.2 Narrativ pædagogik	5
2.2.1 Det narrative selv og den narrative fortælling	6
3 Grundlag for analyse og vurdering	7
3.1 Det narrative i institutionelle rammer	7
3.2 Pædagogens rolle	8
4 Afslutning	9
5 Litteratur	10

1|Indledning

Identitet er et komplekst begreb. Hvad er identitet – hvad er min identitet? Hvordan skabes identitet og hvad er den rette identitet? Identitet handler om, hvem vi er som mennesker – det handler om vores selvforståelse.

Som pædagoger arbejder vi med mennesker – med det hele menneske med alt, hvad det indeholder. Vi arbejder med relationer, vi arbejder med den enkelte og vi arbejder med fællesskabet.

Børn i dagens Danmark er præget af en masse skift (fx mellem institution og hjem) og de har meget at skulle forholde sig til. I takt med samfundets udvikling er det blevet mere vanskeligt at finde frem sin egen identitet.

Børn opholder sig meget i institution og vi pædagoger tager derfor stor plads i deres hverdag. Som pædagoger har vi et samfundsmæssigt ansvar at leve op til. Vi skal bidrage til at *fremme børns læring og udvikling af kompetencer*. Vi skal skabe institutioner, hvor det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø er i centrum. Vi skal bidrage med omsorg for det enkelte barn og *understøtte [dets] alsidige udvikling og selvværd samt bidrage til, at børn får en god og tryk opvækst*¹. Dette skal gøres gennem det at *indgå i professionelle relationer med børn (..) som tager hensyn til den enkeltes identitet*².

Vi er gennem undervisningen stødt på begrebet *Narrative fortællinger*. Jeg ved kun ganske lidt om begrebet, men er meget nysgerrig på, hvordan det kan bruges pædagogisk i arbejdet med børns identitetsdannelse.

1.1 Problemformulering

I forhold til temaet *Identitetsdannelse i samspil med institutionelle rammer*, er jeg ud fra ovenstående problemstilling, nået frem til følgende problemformulering:

Hvordan kan narrative fortællinger bidrage til børns identitetsdannelse?

- Hvordan kan de benyttes som redskab i det pædagogiske arbejde og hvilken rolle spiller jeg som pædagog?
- Hvilke muligheder og udfordringer vil jeg møde i arbejdet med narrative fortællinger?

¹ Retsinformation, 2011, *Dagtilbudsloven*, §7 stk. 2-4

² Undervisningsministeriet, 2004, s. 8

1.2 Afgrænsning

Arbejdet med det narrative findes indenfor mange områder af såvel pædagogiske som psykologiske arbejdsfelter. Jeg har i denne opgave valgt at fokusere på det narrative i arbejdet med børnehavebørn i alderen 3-5 år indenfor normalområdet.

1.3 Metode/disposition

Jeg vil starte min behandling af problemstillingen med et teoriafsnit, hvor jeg vil præsentere begrebet *identitet*. Herefter følger en indføring i begrebet *narrativ pædagogik*. Jeg vil her se nærmere på *det narrative selv* samt *den narrative fortælling*. Denne udvalgte teori vil være central i den videre bearbejdning af problemstillingen både i opgaven og mit mundtlige fremlæg.

Herefter følger afsnittet *Grundlag for analyse og vurdering*. Her vil jeg åbne op for min analyse og vurdering af min udvalgte teori med det formål, at undersøge brugen af teorien i pædagogisk praksis med udgangspunkt i min problemstilling. Jeg vil se nærmere på *det narrative i institutionelle rammer* samt *pædagogens rolle* i dette arbejde.

2|Teori

2.1 Identitet

Identitet betyder *den man er* eller *bevidstheden om hvem man er, og at man er noget for sig selv*³.

I nutidens postmoderne samfund er identitet en bevidsthed, som det er op til det enkelte individ at skabe – det enkelte skal skabe sig selv. Postmodernismen gjorde op med modernismens syn på identitet, hvor denne primært var præget af traditioner fx slægt og klassetilhørsforhold. I dag betragtes individet og elementerne i det (fx identitet) *som en fortælling eller en socialkonstruktion, som kun eksisterer i de sproglige udsagn, der konstrueres om det enkelte menneske og anvendes som betegnelse for de gentagne mønstre i en persons måde at interagere med omverdenen på*. Individet ses derfor i dag *som noget, der skabes, forhandles, forandres eller reproduceres fra kontekst til kontekst* – identitet er altså ikke længere noget, der er forudbestemt⁴.

Som barn i det postmoderne samfund ændrer konteksten sig konstant. Mange børn – faktisk hele 97,3 % af 3-5-årige⁵ – er tilknyttet daginstitution. Daginstitutionen er bare en af disse kontekster –

³ Andersen; Højmark; Neergaard-Dibbern, 2003, s. 319

⁴ Jørgensen, 2007, s. 539-546

⁵ BUPL, 2011

også kaldet sociale arenaer – som børn skifter i mellem i løbet af en dag⁶. Ud fra ovenstående citat er identitet en foranderlig størrelse, som også har noget at gøre med den kontekst, vi befinder os i. Herom skriver Thomas Gregersen⁷: *Et barn har altså mange sociale identiteter, som skifter løbende i hverdagen (..) [Det] moderne barn [skal] sammenflette sine sociale identiteter og forandringerne over tid til en fortælling om sig selv som en livshistorie*⁸.

Med dette citat kommer vi til essensen af begrebet identitet set ud fra det narrative, som er det centrale begreb i denne opgave. Ud fra det narrative synspunkt defineres identitet på følgende måde: *Om personens relationelle selvforståelse og fortælling om sig selv (det narrative selv)*⁹.

2.2 Narrativ pædagogik

Med begrebet identitet på plads, skal vi nu se nærmere på den narrative pædagogik – ordet narrativ er græsk og betyder *fortælling*¹⁰.

Jeg vil her lægge ud med en definition fundet i *Pædagogisk psykologisk ordbog*. Her står følgende skrevet: *Pædagogik, der bygger på fortællinger og historier som udgangspunkt for erfarings- og meningsdannelse*¹¹.

Til den videre præsentation af begrebet vil jeg, gennem Tue Sanderhage¹² og Per Øhrgaard^{13/14}, gøre brug af den amerikanske psykolog Jerome S. Bruner¹⁵, hvis udgangspunkt er socialkonstruktivismen, hvor mennesket *er særligt, derved at det konstruerer sig selv, og at dette sker i udveksling med andre mennesker*.

Centralt i Bruners teori er begrebet mening: *At producerer mening tilhører menneskets natur, og den kultur, barnet tilhører, har særlig betydning for, hvordan denne mening formes og udfolder sig*. Mening skabes og forhandles mellem mennesker, idet *mennesker aktivt søger ind i kulturelle fællesskaber og skaber mening sammen og individuelt*. Barnet søger mening for at fortolke sig selv og andre i den pågældende kontekst og er *optaget af at forbinde sin egen forståelse af*

⁶ Af andre arenaer kan fx nævnes familie eller fritidsinteresser

⁷ Seminarielokal i psykologi

⁸ Gregersen, 2007, s. 41

⁹ Hansen; Thomsen; Varming, 2008, s. 202

¹⁰ Høyer, 2008, s. 387

¹¹ Hansen; Thomsen; Varming, 2008, s. 319

¹² Cand. mag i pædagogik og kommunikation

¹³ Cand. mag i psykologi og socialvidenskab

¹⁴ Afsnit 2.2 og 2.2.1 er, hvis ikke andet er opgivet, baseret på: Sanderhage; Øhrgaard, 2008, s. 124-150

¹⁵ f. 1915

virkeligheden med andre børn og voksne. Den producerede mening er ikke uforanderlig. Tidligere erfaringer danner rammen for fortolkning af det nye og herigennem kan en ny mening dannes.

Når barnet er i daginstitution, er det daginstitutionens kulturelle fællesskab, barnet skal finde mening i og blive en del af. Det at indfinde sig i en kultur, er ligesom ved mening, en del af mennesket natur: *Barnet er optaget af at forstå kulturens spilleregler og forsøger at give sine handlinger en mening, der kan forbindes til dets omverden.*

Det er Bruners opfattelse, at det er *kulturen, der virker styrende, formende og giver mening til handlinger ved at forbinde bevidstheder med hinanden i et meningsgivende fælles fortolkningssystem.*

Som vi lærte i gennemgangen begrebet identitet, så begår nutidens mennesker sig i mange forskellige sociale arenaer og kulturer og dermed stilles der krav til, at det enkelte individ kan begå sig mellem disse forskellige kulturelle fællesskaber. I pædagogisk sammenhæng må pædagogen hjælpe barnet på vej mod en konstruktion af mening. Her taler Bruner om menneskets narrativitet.

2.2.1 Det narrative selv og den narrative fortælling

Ved det narrative selv forstås: *fortælling(er) om sig selv, fortalt med egne ord for at skabe mening og sammenhæng*¹⁶.

Bruner peger på at disse narrative fortællinger – også kaldet livsfortællinger – kan hjælpe barnet til at konstruere og strukturere sine oplevelser og erfaringer for at opnå mening og her igennem skabe identitet. I denne proces skabes der *sammenhæng mellem barnets egen biografi og den kultur, det skal være en del af.*

Barnets narrative fortælling er fortalt med egne ord og derfor er evne til det narrative tæt forbundet med barnets sproglige udvikling. Desuden kan fortællingerne afhænge *af andres, især forældres og pædagogers, fortællinger om oplevelserne.* De narrative fortællinger kan ændres gennem livet og er ikke nødvendigvis sande – de afspejler blot barnets egen opfattelse af sin historie¹⁷.

¹⁶ Jerlang; Jerlang (2001/2006), s. 166

¹⁷ Jerlang; Jerlang (2001/2006), s. 166

Den narrative fortælling er faktisk bygget op med en struktur, der minder om den klassiske fortællestruktur, idet den indeholder en begyndelse, en midte og en slutning¹⁸. Fortællingen udfolder sig tematisk og giver samtidig et *tidshistorisk perspektiv, idet der er en fortid, en nutid og en fremtid, og endelig giver livshistorien et indblik i den fortællendes opfattelse af sit liv og sin verden*. Det at fortælle sin historie kan øves og udvikles og dette sker netop i det at fortælle – herved udvikles den narrative kompetence¹⁹.

3|Grundlag for analyse og vurdering

I dette afsnit vil jeg med afsæt i min udvalgte teori analysere og vurdere arbejdet med narrative fortællinger i praksis. Jeg vil også se nærmere på pædagogens rolle i dette arbejde med børns identitetsdannelse.

3.1 Det narrative i institutionelle rammer

Som nævnt tidligere så lægger samfundet i dag op til, at det enkelte individ skaber sin egen identitet og idet børn opholder sig meget i institution, så skabes deres identitet også igennem den mening, de tillægger deres oplevelser og erfaringer i daginstitutionen.

Det jeg fandt meget centralt, i gennemgangen af det narrative i teoriafsnittet, var dels at barnet gennem narrative fortællinger skaber mening i sin tilværelse for at nærme sig sin egen identitet, men særligt at dette faktisk sker i samspil med både kulturen, konteksten og fællesskabet. Når det handler om at arbejde med de narrative fortællinger virker det derfor oplagt at benytte sig af den institutionelle kontekst, hvor netop de kulturelle fællesskaber er fundamentale.

Om netop fællesskabets betydning skriver Sanderhage og Øhrgaard: *I fællesskaber øges barnets indsigt i sig selv, og det, barnet lærer, bliver mere nuanceret, fordi der i kollektivet er repræsenteret flere perspektiver, end det enkelte barn kan etablere*²⁰.

Det er klart, at barnets hjemmemiljø også bidrager til barnets identitetsdannelse gennem de fortællinger, som fortælles i familien. Dog er der forskel, for i familien kender alle parter hinanden godt og her er det mere selvfølgeligt, at barnet møder støtte og opmuntring til sin fortælling. I daginstitutionen er det ikke en selvfølge, at barnet mødes på denne måde, for her er det del af et

¹⁸ Siersted, 2008, s. 378

¹⁹ Jerlang; Jerlang (2001/2006), s. 165

²⁰ Sanderhage; Øhrgaard, 2008, s. 135

meget større socialt og kulturelt fællesskab, hvor kendskabet til hinanden er mindre og hvor opmærksomheden skal deles med andre²¹.

Alligevel er der, som overstående citat belyser, meget at hente for barnets identitetsdannelse i institutionens fællesskab, idet barnets perspektiv udfordres. Videre om fællesskabets betydning skriver Sanderhage og Øhrgaard: *Det sociale fællesskab indeholder simpelthen mulighed for at udvide og udvikle personligheden, fordi barnet lærer at være i og forholde sig til forskellige positioner. Disse forskellige positioner skaber identitet og styrker barnets alsidige personlighedsdannelse*²².

De institutionelle rammer rummer altså mulighed for at barnet gennem narrative fortællinger og gennem de andre børn og voksne får en større forståelse af sig selv, sin personlighed og sin identitet – præcis som Bruner lærte os i teoriafsnittet.

3.2 Pædagogens rolle

Nu vil jeg så rette fokus på min egen rolle, når det kommer til at arbejde pædagogisk med narrative fortællinger. I min indledning fortalte jeg om, at pædagoger har et samfundsmæssigt ansvar at løfte, samt at vi skal indgå professionelt i relationer med børn, hvor vi tager hensyn til den enkeltes identitet. Vi er gennem synopsen blevet præsenteret for synspunkter, der taler for, at de narrative fortællinger har indflydelse på børns identitetsdannelse. Derfor er det også aktuelt at klarlægge pædagogens rolle i dette.

Sanderhage og Øhrgaard skriver følgende om den voksnes rolle: *For at barnet kan udvikle sig til historiefortæller, kræver det nogle voksne, der lytter og anerkender barnet som fortæller. Voksne har en særlig betydning som historieførere og kan gennem anerkendelse af barnets egne oplevelser hjælpe barnet til større erkendelse. Barnet er i rivende udvikling, og de mange indtryk og oplevelser kan bearbejdes i et narrativ, der organiserer, konstruerer og genopbygger barnets identitet*²³. Den voksne – pædagogen – skal altså skabe rum for narrative fortællinger samt støtte barnet i at sammensætte og konstruere sin egen fortælling. Pædagogen indtager en lyttende og spørgende rolle, hvor anerkendelse af barnets oplevelser er central og hvor der gives plads til barnets egne refleksioner og fortolkninger. Barnet vil i en rummelig hverdag, hvor der er plads til

²¹ Gjems, 2009, s. 11-14

²² Sanderhage; Øhrgaard, 2008, s. 136

²³ Sanderhage; Øhrgaard, 2008, s. 141-142

barnets egne fortolkninger (..) lære af det, der fungerer, og det, der ikke fungerer, og begynde og reflektere over sig selv i forhold til andre (..) Barnet vil opleve, at det er muligt at integrere forskellige erfaringer til meningsfulde sammenhænge²⁴. Barnets opbygning af identitet er desuden afhængig af, at deres selvopfattelse spejles, hvilket pædagogen også kan bidrage med.

Desuden kan det også være nødvendigt, at pædagogen hjælper *barnet til at ændre sin selvforestilling, hvis det har fået sammensat en fortælling, der ikke er hensigtsmæssig for barnet selv.*

4|Afslutning

Jeg har gennem synopsisen præsenteret min udvalgte teori og er påbegyndt en analyse og vurdering af denne set i forhold til min problemstilling. I mit mundtlige oplæg vil jeg med afsæt heri, folde min analyse og vurdering yderligere ud med det formål, at kunne besvare min problemformulering. Her vil jeg kigge på, hvilken betydning pædagogens egen narrative fortælling har på arbejdet med det narrative i praksis. Jeg vil desuden komme med ideer og pædagogiske tiltag som kan støtte arbejdet med identitetsdannelsen gennem det narrative med børn i børnehaven. Jeg vil afslutningsvis svare opsamlende på min problemformulering.

²⁴ Sanderhage; Øhrgaard, 2008, s. 135

5|Litteratur

Bøger:

Andersen, Kirsten Nauja; Høimark, Marianne; Neergaard-Dibbern, Pernille (2003): *Politikkens Retskrivnings – og Betydningsordbog*, Politikens Forlag, 4. udgave, 1. oplag

Gjems, Liv (2009): *Kapitel 1: Indledning I: Hvad lærer børn, når de fortæller?*, Dafolo, 1. udgave, 1. oplag.

Gregersen, Thomas (2007): *At være eller blive? Se det er spørgsmålet!* I: Mikkelsen, Peter; Holm-Larsen, Signe (2007): *Pædagogik og pædagoger*, Krogs Forlag.

Hansen, Mogens; Thomsen, Poul; Varming, Ole (2008): *Psykologisk-pædagogisk ordbog*, Hans Reitzels Forlag, 16. udgave, 1. oplag.

Høyer, Bodil (2008): *Livsfortællinger i det pædagogiske arbejde I: Høyer, Bodil; Hamre, Bjørn (2008): Pædagoguddannelsen på tværs*, Frydenlund.

Jerlang, Espen; Jerlang, Jesper (2001/2006): *Pædagogisk psykologisk opslagsbog*, Hans Reitzels Forlag, 2. udgave, 1. oplag.

Jørgensen, Bent Aage (2007): *Det besværlige subjekt og de mange psykologier I: Andersen, Peter Østergaard; Ellegaard, Tomas; Muschinsky, Lars Jakob (2007): Klassisk og moderne pædagogisk teori*, Hans Reitzels Forlag, 1. udgave, 1. oplag.

Sanderhage, Tue; Øhrgaard, Per (2008): *Kan pædagogen se barnet? – når børnesyn og børneadfærd kolliderer I: Pædagogik – læring, udvikling og forandring*, Hans Reitzels Forlag, 1. udgave, 1. oplag.

Siersted, Mette (2008): *Fortællinger og æstetisk gods I: Høyer, Bodil; Hamre, Bjørn (2008): Pædagoguddannelsen på tværs*, Frydenlund.

Elektroniske kilder:

BUPL (2011): *Indskrevne børn i procent, Danmarks Statistik*. Hentet 7. september 2011, kl. 09.07: http://www.bupl.dk/presse/paedagoger_i_tal/indskrevne_boern_i_procent?OpenDocument

Retsinformation (2011): *Dagtilbudsloven*. Hentet 11. september 2011, kl. 15.34: <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=137202>

Undervisningsministeriet (2004): *Pædagogers kompetenceprofil*. Hentet 7. september 2011, kl. 9.21: <http://www.bkchefer.dk/uploads/File/a040120a.pdf>

Forsidebillede hentet gennem Office Online: <http://office.microsoft.com/da-dk/images/results.aspx?ex=2&qu=b%C3%B8rn#ai:MP900402254|mt:2>